

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

43 - MINHAG - OUTLINE AND OVERVIEW

OU ISRAEL CENTER - WINTER 2016/17

1. וַיִּגְדַּח הַצֶּפֶה לְאֹמֶר בָּא עַד אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁב וְהַמְנַהֵג כְּמִנְהַג יְהוּא בֶן נִמְשִׁי כִּי בִשְׁגָעוֹן יִנְהֵג

מלכים ב' ט"ז

The only use of the word מנהג in Tanach relates the driving of Yehu. Our path in this world is called the 'דרך ה'. The way we find our way is the הלכה and our individual style of travel is מנהג.

There are in fact different types of minhag:-

1. Minhagim created by the Nevi'im or Chazal which bind all of Klal Yisrael.
2. Local Minhagim created after the Chatimat HaShas which were made by Rabbis and accepted by the community.
3. Local Minhagim created by the behavior or practice of the people and accepted as binding on their descendants.

Within categories 2 & 3 above minhag can have different focuses: (a) to prohibit something which is normally permitted due to perisheit or as a 'syag' (eg kinyot on Pesach, not eating milk and fish together); (b) to follow a particular opinion in halacha (strict or lenient) which is not the normative ruling but which does exist as a valid halachic authority; (c) customs in monetary matters which people have adopted to transact commercial deals, even though these may not accord with the usual halachic requirements (eg a handshake, the fall of an auctioneer's gavel); (d) local customs in ritual or mitzvot (eg tefila, nusach, life-cycle events); (e) Dat Yehudit in Hilchot Tzniut

A] MINHAGIM CREATED BY NEVI'IM OR CHAZAL

2. בית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה והגזרה ואתו המנהג, אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ב

Certain types of Rabbinic decree from the times of the Sanhedrin and Chazal took effect as 'minhag'.

3. כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקנות והמנהגות

רמב"ם הלכות ממרים פרק א הלכה ב

This has the full force of Rabbinic Law according to the Rambam and is included¹ in the mitzvah of Lo Tasur.

4. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר: ערבה יסוד נביאים, וחד אמר: ערבה מנהג נביאים

סוכה מד.

5. יסוד נביאים הוא - תקנת נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי, שהיו ממקני תקנות ישראל צאנשי כנסת הגדולה מנהג - הנהיגו את העם, ולא תקנו להם, ונפקא מינה דלא צעיא צרכה, דליכא למימר 'ויונו', דאפילו בכלל לא תסור ליתא

רש"י שם

Sometimes there is a debate as to whether the origin of a Rabbinic Law lies in minhag or 'takana'. One of the practical implications to this debate is whether we make a beracha on the mitzvah.

1. Whether Rabbinic Law is included in the Torah mitzvah of Lo Tasur is a major dispute amongst the Rishonim. The Rambam's position is that it is certainly included. The Ramban rules that it is not. According to the Ramban's view, our obligation to keep Rabbinic law is derived from that law being an ongoing revelation of 'ratzon Hashem'. Rav Elchanan Wasserman has a detailed explanation of this, which goes beyond the ambit of this shiur.

6. והשתא דידעינן בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי? - משום דשלחו מתם: הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם, זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי

ביצה ד:

YT2 is described in the Gemara as a minhag created by Chazal

7. אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה יד

8. ה בזמן הזה שאין שם סנהדרין ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה, היה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד בלבד אפילו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ כמו בני ארץ ישראל, שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין, אבל תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם

רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה הלכה הו,

In defining that exact status of the Rabbinic law of YT2 there is a discussion as to whether it is a 'minhag' or a 'takana'²

B] MINHAGIM CREATED BY LATER POSKIM

9. עיקר המנהג שעושין על פיו והוא שרוב הקהל יתייעצו עם זקני הקהל ויתקנו תקנה כמה שיתקנו ויקיימו אותה - זהו המנהג. ואפילו לאחר שנים אם לא ידעו הך עקרו אלא שהיה מחזיק בכך והיה עומד בחזקתו

שו"ת הרי"ף סימן יג

The Rif (11C N. Africa) understands that minhag can be initiated by the people who consult with the senior Poskim of the time. These poskim may then direct the people to act in a certain way and create a minhag. Even if the original reason for the minhag is no longer clear the minhag remains in place.

10. במקום שההלכה רופפת בידך, הלך אחר המנהג. פ"י: אם יש רפיון בהלכה, שאין ברור לך כמי נפסקה ההלכה, וראית שנוהגין, הלך אחר המנהג, דיש לתלות שנראה לגדולים שהנהיגו המנהג שהלכה כן

שו"ת הרא"ש כלל נה סימן י

This is especially true in areas where the halacha is not entirely clear. The minhag of the people, adopted with the implied or explicit approval of the senior Poskim of the time can sometimes define the direction of the halacha.

What is the source of the obligation to keep such a minhag?

B1] HASAGAT G'VUL

11. לא תסיג גבול רעה אשר גבלו ראשונים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך לרשתה

דברים יט:ד

The Torah prohibits moving a boundary fence 'set by those who lived earlier'.

12. אשר גבלו ראשונים - מכאן דמנהגא מילתא היא (שו"ת רב שריא גאון)

תורה תמימה דברים יט:ד

The Geonim saw this as a source for the binding nature of minhag.

13. חייב כל אדם לזאתי שנות מנהגם דאמרינן מנלן דמנהגא מילתא היא שנאמר אל תסיג גבול רעה אשר גבלו ראשונים

טור חושן משפט סימן שסח

This is also ruled by the Taz on Shulchan Aruch.

2. One of the potential practical implications of this distinction is whether the regular rules of minhag would apply. If so, those visiting EY but with intention to return to Chu"l would keep their original minhag and have to keep 2 days in Israel. If the basis of the law is a takana, then it may be possible to argue that the takana was simply that those in EY for YT should keep 1 day.

14. אסור זה גם לשמירת מנהגים העתיקים כי המנהגים הם חוקים שלא נכתבו, תקנות אנשים מימי קדם ילדים מן הדין הוא שינחלו מאבותיהם, מלבד נכסיהם, מנהגי אבות שבהם גדלו וחיו מעריסת ילדותם. ולא יבזו להם משום שנמסרו בלא תעודה שבכתב

פילון האלכסנדרוני³ 'על החוקים המיוחדים' 149-150 על הפסוק לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשנים

Philo writes that minhagim are our inheritance from earlier generations and as such form part of our Mesora.

15. אֶל־תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ

משלי כב:ח

The concept of 'boundaries' set by earlier generations also appears in Mishlei.

16. אל תסג גבול עולם, א"ר שמעון בן יוחאי אם ראית מנהג שעשו אבותינו אל תשנה אותו. כגון אברהם תקן תפלת השחר, יצחק תפלת המנחה, יעקב תפלת ערבית. שלא תאמר אף אני אוסיף אחרתי! תלמוד לומר אשר עשו אבותיך. א"ר יוחנן לא עשו אלא לכל הדורות

ילקוט שמעוני משלי רמז תתקס

Chazal also relate this to minhag.

B2] TORAT IMECHA

17. שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאַל־תִּטַּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ

משלי א:ח

18. אל תטוש תורת אמך - מנהג מקומך

רש"י חולין צג:

Whilst 'musar avicha' may be specific law laid down by the halachic system, 'Torat imecha' relates to the mimetic tradition of minhag.

19. בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג. מקום שנהגו לעשות עושין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ואף בניהם אחריהם עד סוף כל הדורות הדרים בעיר הזאת אינן רשאים לשנות ממנהג אבותיהן משום שנאמר ואל תטוש תורת אמך

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תסח

This is ruled by the Shulchan Aruch HaRav.

C] MINHAGIM CREATED BY COMMUNITIES

20. ב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' ג אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר לֵה' אוּ הַשְּׁבַע שְׁבַע לְאִסֹּר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה

במדבר ל:ב-ג

At the end of Sefer Bamidbar the Torah introduces the mitzvah of nedarim - creating private vows

21. It starts the sphere of what we have called free-willed legislation ... It opens the possibility for individuals as well as communities and the nation as a whole to establish permanent rules for ensuring the faithful keeping of the dictates of the Torah

Commentary of Rav S.R. Hirsch - Bamidbar 30:2

3. Philo of Alexandria - 1C CE. Hellenized Jewish philosopher. Not part of the tradition of Chazal but a window on the a Judeo-Hellenic perspective on Torah. Note that Rabbi Dr Samuel Belkin (1911-1976), well known Dean of YU and musmach of the Chafetz Chaim wrote his PhD thesis on Philo and the Oral Law.

22. דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר ואסור להתירם להם. הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושבין ראש השנה ליום כיפורים, ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח אב או מ"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך ג' שיתירו לו. אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים, לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה, ולא לעולם. אבל הנהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר

שולחן ערוך יורה דעה סימן ריד סעיף א

Minhagim can easily be classified as nedarim and thus binding on a Torah level.

23. אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי. אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן - בני נביאים הן. למחר, מי שפסחו טלה - תוחבו בצמרו, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון

פסחים סו.

Communal minhag is respected in halacha as the Jewish people as a whole are close to prophecy.

24. ה' אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואע"פ שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז הלכה ז, ה

'Bnei Nevi'im' are those people who are capable of prophecy even if not assured that they will receive it.

25. הרי מבואר לנו, דמה שהמנהג מוסכם אצל כל ישראל הוא על פי רוח הקודש, שהש"י הופיע ביניהם וממש כעל פי נביא הנהיגו, כי על ידי הרצון והמעשה לשם שמים מאיר השי"ת בכלל כנסת ישראל רוח הקודש איך לנהוג

יד אליהו, פסחים סי' כה

The Jewish people as a whole act with a form of ruach hakodesh which has a significant impact on the halachic process.

26. בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולידע תחלה אם רוב הצבור יכולין לעמוד בהן או אם אין יכולין לעמוד ולעולם אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ה

When the Sanhedrin was considering making new legislation it had to first take into account the will and ability of the people to keep it.

27. כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה היאך הציבור נוהג ונהוג

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מעשר שני פרק ה

The Rosh we saw above is based on this Yerushalmi. When clarification in halacha is needed, one option can be to see what the people actually do.

28. ועיקר התורה הכתובה מנין אנו יודעים כי היא תורת משה שכתבה מפי הגבורה? אלא מפי עם ישראל, הנה אלו המעידים עליה, גם הם מעידים כי במעשה זה יצאנו ידי חובותינו, וכי כן העתיקו בקבלה מפי הנביאים הלכה למשה מסיני, ודברי הרבים הוא המוכיח על כל משנה ועל כל גמרא. ויותר מכל ראיה פוק חזי מה עמא דבר - זה העיקר והסמך. ואחר כך אנו מביטים בכל הדברים שנאמרו במשנה או בגמרא בעניין הזה. ומה שיעלה מהם ויתרף כאשר עם נפשנו - מוטב, ואם יש בה כלום שלא יתכוין כאשר בלבבנו ולא יתברר בראיה - אינו עוקר את העיקר

רב האי גאון, תמים דעים, קי"ט

Halacha validates communal practice but practice also validates halacha!

D] MINHAGIM CREATED BY FAMILIES

29. בני ביישן נהוג דלא הוּוּ אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתיך אפשר להוּ, אגן לא אפשר לך. - אמר להוּ: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אבך

פסחים נ:

In this case of family minhag we see that the custom of the parents - not to travel on Fridays - was binding on the children, even though it was inconvenient.

30. גלו ממקום למקום וביקשו לחזור בהן, ייבא כהדא דא"ר בא: בני מיישא קיבלו עליהן שלא לפרש בים הגדול. אתון שאלון לרבי. אמרין ליה אבותינו נהגו שלא לפרש בים הגדול אנו מה אנו? אמר להן מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש. ואין אדם נשאל על נדרו! תמן משנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו. כל שכן יהו מותרות! א"ר חנניה לא מן הדא אלא מן הדא. ר' תלמידיה דר' יודה הוה דר' יודה אמר אסור לפרש בים הגדול

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק ד הלכה א

In the parallel text in the Yerushalmi, the restriction is upheld not due to the family minhag but because the posek consulted ruled that it was objectively prohibited. On the issue of whether family minhag is binding, the Yerushalmi is not conclusive but leans towards the position that it is not necessarily.

31. ופיו צירושלמי כי לפרש צים שאלוהו, ואסר להם משום דסבר אסור לפרש צים הגדול. אכל זה אפילו נדר נשאל ומתירין לו ולא אסר אלא דסבר אסור לפרש צים

רבינו חננאל פסחים נ:

Rabbeinu Chananel rules that such a neder can be released.

32. אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא.

חולין קה.

Private practices of family members are NOT necessarily binding on their descendants as we see in the case of Mar Ukva, whose father waited 24 hours between meat and milk. Mar Ukva only waited from meal to meal.

33. אין לשנות שום מנהג מהמנהגים הקבועים ... וזאת תורת האדם השלם, לאחוז במעשה האבות ולא יטה ימין ושמאל. דאם יבוא לסמוך כל אחד על פי הכרעתו ושיקול דעתו, ולתקן כפי אשר יכשר בעיניו, ולא יחוש למי שקדמוהו - היום יתבטל מנהג אחד, ולמחר שתיים, וכן למחרתו, וממילא כל המנהגים יעדרון ותהיה תורה חדשה בכל דור ודור. וימשך מזה לפשוט גם בדברים שנהגו בהם איסור על פי גדול הדור ושופט אשר יהיה בימים ההם, ועבירה גוררת עבירה

ר' חיים פאלאג'י, משא חיים, מנהגים סי' רי"ג

Minhag is an essential tool in rooting ourselves and our community in authentic Mesorah. On the other hand, some things do change. The paradigm of חידוש ימינו כקדם calls for a process of 'chiddush', lead by שופט אשר יהיה בימים ההם - ie sensitive and responsive to the needs of the current generation - but which is rooted in the authenticity of the past.

In the coming shiurim we will explore some of the fascinating minhagim of the Jewish people and examine this dialectic between tradition and innovation.